

Νικόλαος Κωνσταντινίδης

(Διδάκτορας Λαογραφίας. ΔΠΘ)

Σελίδες μνήμης από μια ταραγμένη εποχή
(Ξάνθη, Σεπτέμβριος 1944 - Δεκέμβριος 1951)
«ἀληθές τὸ μὴ λήθον»¹

Abstract

“True is whatever does not fall in oblivion”² (a phrase believed to having been said by Heraclitus) marks the present paper, as an attempt to bring forward forgotten persons and moments in Xanthe, during the period September 1944-December 1951.

The flow of everydayness, the change of persons, the consequence of facts and situations, as well as a labyrinth of legal and administrative procedures sketch a national and local society in disorder. However, important aspects of the local society are revealed, among them the uprising of women in the field of electing and being elected.

Moreover, several personalities of local importance, that have been ignored and forgotten for decades, are being remembered once again: *Theophilos Papadhopoulos* (Mayor during the period of popular administration September 1944-March 1945), *Michael Papapetrou* (Sub-Prefect during the period of popular administration), *Nicolaos Ghrammaticaces* (first appointed Prefect of Xanthe), *Zacharias Zacharopoulos* (Mayor during the period August-November 1950), as well as the first three ladies candidates for Xanthe's municipal counselors, of whom only *Sophia Moraitou* succeeded in having been elected.

Key words: Xanthe, September 1944-December 1951, personalities

2. Εισαγωγή

Η μνήμη για τους αρχαίους Έλληνες συνδέονταν με την αλήθεια. Ο Ανησιδημος από την Κνωσό απέδιδε στον Ηράκλειτο την φράση «ἀληθές τὸ μὴ λήθον», δηλαδή αληθινό είναι αυτό που δεν πέφτει στην λήθη.³ Ο Θουκυδίδης γνώριζε ότι η αλήθεια για τα σημαντικά γεγονότα βρίσκεται με κόπο «ἐπιπόνως δὲ ἠύρισκετο», αφού η μνήμη μπορούσε να είναι μεροληπτική «διότι οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἑκάστοις οὐ ταῦτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ' ὡς ἑκατέρων τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι».⁴ Γι' αυτό είναι δύσκολη η αναζήτηση της αλήθειας, όταν επιχειρείται η αναδίφηση προσώπων και γεγονότων μιας τοπικής κοινωνίας, τα οποία έχουν

¹ Το γνωμικό αυτό χρησιμοποιούσε σε ορισμένες εναρκτήριες ομιλίες του ο αείμνηστος Δημήτρης Κωνσταντίος, Διευθυντής του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου, στην μνήμη του οποίου αφιερώνεται η παρούσα εργασία.

² This paper is dedicated in memoriam of the late *Dimitris Constantios*, Director of the *Byzantine and Christian Museum* in Athens, who has used the above proverb in several of his inauguration speeches.

³ Willy Theiler, *Poseidonios Die Fragmente - II Erlaeuterungen*. Berlin - New York: Walter de Gruyter, 1982, σ. 250.

⁴ Θουκυδίδου, *Ιστορίαι*, (1. 22).

περιπέσει σε λησμονιά, επειδή η συλλογή μνήμη (για πολλούς και διαφόρους λόγους) τα έχει παραγκωνίσει.⁵

Η παρούσα εργασία δια της κοινωνικοϊστορικής μεθόδου επιχειρεί να ανασύρει από την λήθη ανθρώπους και γεγονότα της καθημερινότητας, της πολιτικής, της διοίκησης και της εν γένει κοινωνίας στην περιοχή της Ξάνθης κατά την διάρκεια μιας παραγμένης περιόδου. Η έρευνα αντιπαραβάλλει στιγμές της τοπικής ιδιαιτερότητας με καταστάσεις από το ευρύτερο ελληνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο, ενώ το ενδιαφέρον εστιάζεται σε σημαντικές μορφές της τοπικής κοινωνίας. Ιδιαίτερο, μάλιστα, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα συμβάντα στον Νομό και τον Δήμο Ξάνθης κατά την περίοδο Σεπτέμβριος 1944-Δεκέμβριος 1951. Όσον αφορά την τοπική κοινωνία της περιοχής της Ξάνθης, έχουν απομείνει ελάχιστες πηγές, που να μπορούν να μας βοηθήσουν στην αναδίφηση της μετά τον Πόλεμο εποχής.

3. Το τοπικό σε αντιπαραβολή με το εθνικό και ευρωπαϊκό πλαίσιο

Είναι γεγονός ότι ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος πέρασε από την χώρα μας σαν λαίλαπα αφήνοντας πίσω του αποκαΐδια. Και ενώ η Ευρώπη, ήδη από την επομένη της συνθηκολόγησης, ξεκίνησε να ανασυγκροτείται, η χώρα μας μπλέχτηκε σε νέα καταίγδα, τον Εμφύλιο Πόλεμο, συνεπακόλουθη της προηγούμενης, που ήρθε να αποτελειώσει, ό,τι ξέμεινε όρθιο από τις προηγούμενες συμφορές.

Ως γνωστόν, η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα στις 6 Απριλίου 1941. Στην Ξάνθη, μέχρι το βράδυ της 6^{ης} Απριλίου 1941, όλες οι αρχές (ο Έπαρχος, ο Δήμαρχος, ο Μητροπολίτης, ο Στρατός και η Αστυνομία) είχαν εγκαταλείψει την πόλη. Την επομένη, 7 Απριλίου 1941, ακολούθησε το «γιαμά», η λεηλασία των κρατικών αποθηκών τροφίμων από τους κατοίκους της Ξάνθης. Την μεθεπομένη, Τρίτη 8 Απριλίου 1941 και ώρα 10.00, φάνηκαν από τον δρόμο του Εχίνου οι πρώτοι Γερμανοί στρατιώτες με ποδήλατα και λίγο αργότερα με μοτοσυκλέτες. Η πόλη ήταν έρημη και κανείς δεν βγήκε να προϋπαντήσει τον κατακτητή.⁶

Λίγες ημέρες αργότερα, στις 21 Απριλίου 1941, η περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (πλην μιας συνοριακής λωρίδας στον Έβρο) παραδόθηκε στη διοίκηση της Βουλγαρίας. Στις 5 Μαΐου 1941 προσαρτήθηκε στο Βασίλειο της Βουλγαρίας πολιτικά και νομικά. Με την ανακήρυξη της προσάρτησης έλαβαν χώρα νομικές ευτράπελες καταστάσεις, αφού (οι σύμμαχοι της Βουλγαρίας) Γερμανία και Ιταλία δεν αναγνώρισαν το καθεστώς της προσάρτησης, ενώ η υπό κατοχή Ελληνική Πολιτεία (όπως ονομάστηκε τότε η υπό κατοχή Ελλάδα) κήρυξε τον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας στις 2 Ιουλίου 1941 με αναδρομική ισχύ από 12 Απριλίου 1941!⁷

Καθώς, όμως, ο Πόλεμος συνεχιζόταν και εξελίσσονταν εις βάρος των δυνάμεων του Άξονα, ο Κόκκινος Σοβιετικός Στρατός προέλαυνε προς την Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Στις 5 Σεπτεμβρίου 1944, η Ε.Σ.Σ.Δ. κήρυξε τον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας και προήλασε μέχρι την ελληνική μεθόριο. Μία μέρα μετά, στις 6

⁵ Σχετικά περί λειτουργίας της μνήμης (αλλά και της χρήσης των προφορικών μαρτυριών στην αναδίφηση της μνήμης) βλ. Νικόλαος Θ. Κωνσταντινίδης, *Ο καπνός στην περιοχή της Ξάνθης (1950-1974). Σύγχρονη λαογραφική θεώρηση*. Κομοτηνή: Διδακτορική Διατριβή στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, 2013, σ. 19-22· Νικόλαος Θ. Κωνσταντινίδης - Εμμανουήλ Σ. Ξυλάς, *Ξάνθη 1946-1974. Όψεις των εκλογών και της καθημερινότητας*. Ξάνθη: 2015, σ. 15-24.

⁶ Θωμάς Π. Εξάρχου, *Ξάνθη 1941-1944 Όμηροι Βουλγαρίας*. Ξάνθη: ΠΑΚΕΘΡΑ, Σεπτέμβριος 2002, σ. 17-22.

⁷ Θωμάς Π. Εξάρχου, ...ό.π., σ. 28-29.

Σεπτεμβρίου 1944, το Β΄ Σώμα του Βουλγαρικού Στρατού στασίασε ενάντια στον Βασιλιά Συμεών Β΄ και προσχώρησε στον Κόκκινο Στρατό.⁸ Εν συνεχεία, η χώρα ζήτησε ανακωχή και λίγο αργότερα την ίδια ημέρα κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1944, στην Βουλγαρία ανέλαβε την εξουσία το «Πατριωτικό Μέτωπο» (Отечествен Фронт), το οποίο από το 1941 δρούσε αντιστασιακά, κυριαρχούνταν μεν από του κομμουνιστές, αλλά κατευθύνονταν και από Βρετανούς στρατιωτικούς.

Την 9^η Σεπτεμβρίου του 1944, στην Ξάνθη έφθασαν σιδηροδρομικώς από την Αλεξανδρούπολη οι δυνάμεις του 81^{ου} Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. (που είχε έδρα τον Έβρο) και μπήκαν θριαμβευτικά στην πόλη σαν απελευθερωτές. Επικεφαλής ήταν ο «Καπετάν Άρης», κατά κόσμον Μιχάλης Σουγιουτζίλογλου. Μαζί τους ήταν κι άλλες μικρές ομάδες κομμουνιστών ανταρτών της περιοχής. Είναι αξιοσημείωτο, ότι αυτά συνέβησαν υπό το βλέμμα του «Κόκκινου» πλέον- Βουλγαρικού Στρατού.⁹ Το ίδιο βράδυ μίλησε από τον εξώστη του καφενειού *KENTPIKON* της Πλατείας ο Χρήστος Ευαγγελίδης, καπετάνιος του Ε.Λ.Α.Σ.¹⁰

Είναι γεγονός ότι υπήρχε μια ασάφεια και μια ρευστότητα στην κατάσταση που επικράτησε με την απελευθέρωση της πόλης. Μία προφορική μαρτυρία αναφέρει επί λέξει: «Την ώρα που έμπαινε το Ε.Α.Μ, θυμάμαι χαρακτηριστικά, στο Ρολόι υπήρχε μία σημαία ρωσική, μία βουλγάρικη, και μία ελληνική, στα πλάγια. Η ρωσική ήταν στη μέση επάνω». Ένας ηλικιωμένος Βούλγαρος που κατάλαβε πόσο διφορούμενη ήταν η νέα κατάσταση, συμβούλευσε τον νεαρό (τότε) αφηγητή λέγοντας: «Βλέπεις αυτές τις σημαίες; Αυτές οι σημαίες είναι προσωρινές. Μην αναμειχθείς σ' αυτήν την κατάσταση. Θα βρεις τον μελά σου!»¹¹

Στις 11 Σεπτεμβρίου του 1944, Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. παρέλαβαν την πολιτική και στρατιωτική διοίκηση, χωρίς προηγουμένως να έχουν αποχωρήσει οι Βούλγαροι! Με την ανάληψη της διοίκησης από τις δυνάμεις του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., την 12^η Σεπτεμβρίου 1944, η περιοχή της Ξάνθης μπήκε στην ολιγόμηνη περίοδο που ο Ξανθιώτης λόγιος Στέφανος Ιωαννίδης ονόμασε «*Εαμική Αυτοδιοίκηση*», ενώ σε Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ξάνθης με ημερομηνία 5 Οκτωβρίου 1945 γίνεται λόγος περί «*Λαϊκής Αυτοδιοικήσεως*».¹²

Έτσι, από τις 12 Σεπτεμβρίου 1944, το Ε.Α.Μ. στην Ξάνθη προχώρησε στην οργάνωση της διοίκησης και της καθημερινής ζωής των πολιτών. Ιδρύθηκαν Εθνική Πολιτοφυλακή, Επιτροπή Λαϊκής Ασφάλειας, Σχολική Επιτροπή, Εκκλησιαστική Επιτροπή, Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας και Επισιτισμού, Εξελεγκτική Επιτροπή, ενώ παράλληλα ιδρύθηκε και πενταμελές Λαϊκό Δικαστήριο.¹³ Ως Δήμαρχος Ξάνθης εκλέχθηκε ο *Θεόφιλος Παπαδάπουλος*, χαρισματική προσωπικότητα, γεωπόνος το επάγγελμα, με αντιστασιακή δράση και καταδικασμένος από βουλγαρικό δικαστήριο, ο οποίος θήτευσε στη θέση αυτή από τις 12 Σεπτεμβρίου 1944 μέχρι τις 7 Μαρτίου 1945. Ακόμη, καθιερώθηκε η συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα όργανα

⁸ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, *Η Ξάνθη πριν και μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο...* ό.π., σ. 365.

⁹ Στέφανος Ιωαννίδης, *Ξάνθη 1870-1940 Εικόνες και μαρτυρίες από την ιστορία της*. Τόμος 1^{ος}. Ξάνθη: εκδ. Χ. Καμπουριδής, 1982, σ. 111· Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, ... ό.π., σ. 400-401 και 403.

¹⁰ Θωμάς Π. Εξάρχου, ... ό.π., σ. 60.

¹¹ Προφορική μαρτυρία Ε.Ξ., Ε-08-03, Αρχείο Προφορικής Ιστορίας Ν. Θ. Κωνσταντινίδη.

¹² Στέφανος Ιωαννίδης, ... ό.π., σ. 111· Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίον Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1946*. ΑΒΕ:82/ΑΕΕ:06/ΣΑΕ:73/1946.

¹³ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, ... ό.π., σ. 404.

υποδιοίκησης και δικαιοσύνης, ενώ συγκρότησαν ακόμη και μάχιμες μονάδες.¹⁴

Όμως, τα γεγονότα έτρεχαν παράλληλα και στην υπόλοιπη χώρα: Η Αθήνα απελευθερώθηκε στις 12 Οκτωβρίου 1944. Στις 18 Οκτωβρίου 1944, ο Γεώργιος Παπανδρέου επικεφαλής της Κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητας με προστασία των βρετανικών στρατευμάτων υπό τον στρατηγό Ronald Scobie,¹⁵ έφθασαν στην εαμοκρατούμενη Αθήνα. Την 20^η Οκτωβρίου 1944, ορκίστηκε η πρώτη μεταπολεμική Κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου και την συμμετοχή έξι υπουργών της Π.Ε.Ε.Α..

Η Βουλγαρία αποσύρθηκε από τα κατεχόμενα εδάφη της Ελλάδας σταδιακά μεταξύ 9 Σεπτεμβρίου 1944 και 26 Οκτωβρίου 1944. Μάλιστα βουλγαρικές πηγές εκτιμούν ότι η στρατιωτική και πολιτική ενσωμάτωση στο βουλγαρικό κράτος 47.102.232.169 λέβα της εποχής εκείνης.¹⁶ Πρώτα αναχώρησαν οι βουλγαρικές οικογένειες, μετά οι τοπικές πολιτικές αρχές και όσοι είχαν βουλγαρογραφεί από πεποίθηση. Η αποχώρηση έγινε αναίμακτα κατά τα συμφωνηθέντα.¹⁷ Οι πρώην «βουλγαρικές στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής», οι οποίες, με τις κυβερνητικές αλλαγές που έγιναν στην Σόφια, είχαν μετεξελιχθεί σε «συμμαχικές στρατιωτικές δυνάμεις» αποχώρησαν (κατόπιν εντολής των Συμμάχων που συσκέπτονταν στη Μόσχα), κατ' άλλους στις 25 Οκτωβρίου 1944, κατ' άλλους στις 26 Οκτωβρίου 1944.¹⁸ Τελικά, η συνθήκη μεταξύ Συμμάχων και Βουλγαρίας, για την αποχώρηση των στρατιωτικών δυνάμεων από τα κατεχόμενα εδάφη της Ελλάδος, υπογράφηκε στη Μόσχα στις 28 Οκτωβρίου 1944. Δύο ημέρες αργότερα, στις 30 Οκτωβρίου 1944, εκκενώθηκε πλήρως από τους Γερμανούς και η Θεσσαλονίκη.

4. Παράλληλη δράση εθνικής και λαϊκής διοίκησης

Μέχρι στιγμής έχει αναφερθεί επιγραμματικά η δράση του λαϊκού Δημάρχου Ξάνθης, του *Θεόφιλου Παπαδόπουλου*, ο οποίος υπήρξε σημαντική μεν, παραγκωνισμένη δε, προσωπικότητα του τοπικού γίγνεσθαι.¹⁹ Υπάρχει, όμως, μαρτυρία ότι Νομάρχης επί καθεστώτος αυτοδιοικήσεως διετέλεσε ο Δικηγόρος –και (προπολεμικός) Συμβολαιογράφος– Ξάνθης, *Μιχαήλ (Λάκης) Παπαπέτρου*.²⁰ Οι μαρτυρίες όμως (αφού δεν υπάρχει σχετικό αρχειακό υλικό) δεν τεκμηριώνουν αν διετέλεσε είτε Νομάρχης του ενιαίου Νομού Ροδόπης, είτε Έπαρχος της τότε Υποδιοικήσεως Ξάνθης, ή Νομάρχης του νεότευκτου Νομού Ξάνθης, δηλαδή για την περίοδο Δεκέμβριος 1944-Μάρτιος 1945.²¹ Έτσι, δεν είμαστε σε θέση να

¹⁴ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, ... ό.π., σ. 405· Θωμάς Π. Εξάρχου, ...ό.π., σ. 61· ωστόσο, η ακριβής ημέρα ανάληψης της δημαρχίας από τον Παπαδόπουλο δεν έχει τεκμηριωθεί πλήρως.

¹⁵ Ο *Lieutenant-General Sir Ronald MacKenzie Scobie* ορίστηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1943 επικεφαλής του *III Corps*, το οποίο στάλθηκε στην Ελλάδα για να απωθήσει τους Γερμανούς, αλλά κατάληξε να εμπλακεί στον ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο. Βλ. «Ronald Scobie», http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Scobie (28.01.2015, 19.11).

¹⁶ Димитър Нончев, *България и бѐломорѐто (октоври 1940-9 септември 1944г.) Военнополитически аспекти*. София, 1993 год, с. 82.

¹⁷ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, ... ό.π., σ. 410.

¹⁸ Θωμάς Π. Εξάρχου, ...ό.π., σ. 63· Димитър Нончев, ...ό.π., с. 82.

¹⁹ Μόλις πρόσφατα ο (αείμνηστος) τοπικός ιστοριοδίφης Θωμάς Εξάρχου ανέδειξε την προσωπικότητά του σε μια μονογραφία. Βλ. Θωμάς Π. Εξάρχου, *Θεόφιλος Παπαδόπουλος*. Ξάνθη: 2013.

²⁰ Σημαντικές αναφορές για τον Λάκη Παπαπέτρου γίνονται στο βιβλίο του Γιώργου Αποστολίδη, *Προσωπικές αναμνήσεις από τον εικοστό αιώνα*. Β' έκδοση. Ξάνθη: 2010.

²¹ Νόμος 72 «Περί συστάσεως Νομού Ξάνθης», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 35Α (21.12.1944), σ. 118.

αναγνωρίσουμε τον Αριστερό αυτόν αγωνιστή ως πρώτο Νομάρχη Ξάνθης, γνωρίζουμε όμως ότι σε μεταγενέστερη εποχή πολιτεύθηκε με την Ε.Δ.Α.²²

Παράλληλα, η διείσδυση των κυβερνητικών αρχών είχε αρχίσει από τις πρώτες ημέρες της επανόδου της Κυβερνήσεως στην Αθήνα, ενώ μεσουρανούσε η Αυτοδιοίκηση στις επαρχίες. Από τις πρώτες πράξεις της Κυβερνήσεως των Αθηνών (στις αρχές Νοεμβρίου 1944) ήταν να ρυθμισθεί νομοθετικά ο διορισμός *Αντιπροσώπων της Κυβερνήσεως* και αμέσως μετά να διορίσει ως Αντιπρόσωπο στην Θράκη τον Πασχάλη Οικονομίδη, με έδρα την Αλεξανδρούπολη και διοικητική εμβέλεια στους τότε Νομούς Ροδόπης και Έβρου. Όμως λίγο καιρό αργότερα, τον Ιανουάριο του 1945, οι θέσεις των Αντιπροσώπων καταργήθηκαν και επανιδρύθηκαν οι θέσεις των Γενικών Διοικητών.²³

Εν τω μεταξύ, μεσολάβησε η ρήξη της Κυβερνήσεως Παπανδρέου με το Κ.Κ.Ε., κι η σύγκρουση δεν αποφεύχθηκε. Στις 3 Δεκεμβρίου 1944, το συλλαλητήριο στο κέντρο της Αθήνας πυροδότησε μία αιματοβαμμένη σύγκρουση, που εξελίχθηκε σε εμφύλια σύρραξη 33 ημερών, τα γνωστά *Δεκεμβριανά*. Γενικά, σε όλη την χώρα, εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης η αριστερά υπερετεύρε. Ακολούθως, την 12^η Φεβρουαρίου 1945, υπογράφηκε η *Συμφωνία της Βάρκιζας* και συμφωνήθηκε ο αποπλισμός της Αριστεράς. Η περίοδος της Αυτοδιοίκησης όδευε προς το τέλος της.

Όμως, για να επανέλθουμε στα τοπικά γεγονότα, περίπου δύο εβδομάδες αργότερα, στις 7 Μαρτίου 1945, ο Θεόφιλος Παπαδόπουλος έπαψε να είναι Δήμαρχος Ξάνθης, ενώ στις 13 Μαρτίου 1945, οι αντάρτες παρέδωσαν τον οπλισμό τους και πήραν το σχετικό πιστοποιητικό.²⁴ Στις 22 Μαρτίου 1945, τα Βρετανικά στρατεύματα μπήκαν στην Κομοτηνή.²⁵ Στις 23 Μαρτίου 1945, το 1^ο Τάγμα Πεζικού του κυβερνητικού στρατού έφθασε στην Καβάλα. Την επομένη, 24 Μαρτίου 1945, έφθασε στην Ξάνθη η VII Μεραρχία Πεζικού του Ελληνικού Στρατού και συγκεκριμένα το 641 Τάγμα Εθνοφρουράς Αμύνης. Μεταξύ των συμμαχικών στρατευμάτων που επέπτευαν την εγκατάστασή τους ήταν και σαρικοφόροι Ινδοί των αποικιοκρατικών δυνάμεων της Βρετανίας.²⁶ Από τα πρώτα μέληματα των κυβερνητικών αρχών ήταν να επαναφέρουν τις προ της Κατοχής δημοτικές αρχές, ως πρώτο βήμα προς αποκατάσταση του status quo του αστικού κράτους.

Αρχικά αποκαταστάθηκε η *Γενική Διοίκηση Θράκης* με δικαιοδοσία στους Νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, Καβάλας και Δράμας. Ο *Γενικός Διοικητής*

Θράκης έφερε το βαθμό του Υφυπουργού και εδρεύει στην Κομοτηνή. Με Διάταγμα της 7^{ης} Μαρτίου 1945 διορίστηκε ο *Αλέξανδρος Παπαθανάσης* ως πρώτος μεταπολεμικός Γενικός Διοικητής Θράκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Παπαθανάσης -

²² Ο Παπαπέτρου υπήρξε υποψήφιος της Ε.Δ.Α. στις εκλογές του 1958. Ωστόσο, το ζήτημα εάν διετέλεσε Νομάρχης παραμένει ανοικτό και πρέπει να ερευνηθεί σε βάθος.

²³ Νόμος 14 «Περί διορισμού Αντιπροσώπων της Κυβερνήσεως», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 11Α (06.11.1944), σ.30· Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 10 «Περί διορισμού αντιπροσώπων της Κυβερνήσεως των Νήσων Αιγαίου, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 19Α (15.11.1944), σ.59-60· Νόμος 92 «Περί επανιδρύσεως Γενικών Διοικήσεων και καταργήσεως Αντιπροσωπειών της Κυβερνήσεως» *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 13Α (20.01.1945), σ. 34.

²⁴ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, *Η Ξάνθη πριν και μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο...*ό.π. σ. 416 και 414.

²⁵ «Τα Βρετανικά στρατεύματα εισήλθον χθες εις την Κομοτηνήν», *Το Φως*, (23.03.1945).

²⁶ Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος,....ό.π., σ. 431· ωστόσο, η ακριβής ημερομηνία άφιξης του κυβερνητικού στρατού στη Ξάνθη δεν είναι σαφής, αφού η είδηση δημοσιεύεται χωρίς ακριβή ημερομηνία. Βλ. Κ. Κανελλόπουλος, «Ο λαός της Ξάνθης με πρωτοφανή συγκίνησιν και ενθουσιασμόν υπεδέχθη τα ελληνικά στρατεύματα», *Το Φως* (29.03.1945).

που αργότερα διετέλεσε βουλευτής Έβρου- ήταν γαμπρός του Χαρισίου Βαμβακά, του πρώτου Γενικού Διοικητού Δυτικής Θράκης το 1920, και πατέρας της λαογράφου-ιστορικού Καλλιόπης Μουσιοπούλου-Παπαθανάση.

Περίπου δύο εβδομάδες αργότερα η γενικότερη διοίκηση της βορείου Ελλάδος αναδιαρθρώθηκε: Ιδρύθηκε η *Γενική Διοίκηση Βορείου Ελλάδος* με επικεφαλής Υπουργό και έδρα τη Θεσσαλονίκη, που είχε εποπτεία επί της Γ. Δ. Δυτικής Μακεδονίας, της Γ. Δ. Κεντρικής Μακεδονίας, της Γ. Δ. Θράκης, καθώς και της νεοσύστατης Γ. Δ. Ανατολικής Μακεδονίας, στην οποία υπήχθησαν ο Νομός Σερρών που αποσπάστηκε από τη Γ. Δ. Κεντρικής Μακεδονίας και οι Νομοί Καβάλας και Δράμας που αποσπάστηκαν από την Γ. Δ. Θράκης.²⁷

5. Κυβερνητική εμφυλιακή διοίκηση

Και ενώ ο *Νομός Ξάνθης* είχε συσταθεί ήδη από 21 Δεκεμβρίου 1944, πρώτος κυβερνητικός Νομάρχης διορίστηκε στις 7 Μαρτίου 1945, ο *Νικόλαος Γραμματικάκης*,²⁸ ο οποίος έζησε έναν αρκετά πολυκύμαντο βίο: Υπήρξε ένας από τους πρώτους *Επάρχους Ξάνθης* στις αρχές της δεκαετίας του '20 και ο πρώτος που διετέλεσε Υποθηκοφύλακας Ξάνθης.²⁹ Διετέλεσε, επίσης, Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Ξάνθης (1955-1958), ενώ πολλές φορές πολιτεύτηκε με την Βενιζελική-Κεντρώα παράταξη, αλλά δεν κατέλαβε ποτέ θέση στο Κοινοβούλιο. Αναλαμβάνοντας τα καθήκοντά του ως Νομάρχης, η Αυτοδιοίκηση είχε πλέον λήξει. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Γραμματικάκης ως Νομάρχης Ξάνθης δεν συνάντησε αντιδράσεις από τους οπαδούς του Ε.Α.Μ., αλλά από ακραία δεξιά στοιχεία.³⁰ Τέλος, στις αρχές Αυγούστου, με Βασιλικό Διάταγμα, ο Νικόλαος Γραμματικάκης *απελύθη της υπηρεσίας* και στη θέση του διορίστηκε ο *Σταμάτιος Σταματίου*.³¹

Επειδή οι πηγές είναι περιορισμένες, δεν γνωρίζουμε τον νομαρχιακό βίο του Σταματίου. Από ορισμένες αποφάσεις δημοσιευμένες στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, υπογράφει «α.α.» ο Διευθυντής της Νομαρχίας, *Ιωάννης Αναπλιώτης*. Επιπροσθέτως, δεν δημοσιεύθηκε πουθενά σε Εφημερίδα της Κυβερνήσεως η απόλυσή του. Από τα δύο αυτά συνάγεται το συμπέρασμα ότι ο Σταματίου εμφανίστηκε στα καθήκοντά του από καθόλου ή ελάχιστα. Αυτό όμως δεν του στερεί το νόμιμο δικαίωμα να συγκαταλέγεται μεταξύ των Νομαρχών Ξάνθης.

Όσον αφορά τις δημοτικές και κοινοτικές αρχές το ζήτημα χειρίστηκε ο Αναγκαστικός Νόμος 229, που όριζε ότι μέχρι τη διενέργεια εκλογών, οι δήμαρχοι και τα δημοτικά συμβούλια διορίζονταν από τον Υπουργό των Εσωτερικών, ενώ οι δημαρχιακές επιτροπές από τον Νομάρχη.³² Γνωρίζουμε ότι η Διοικούσα Επιτροπή του Δήμου Ξάνθης διαλύθηκε στις 16 Ιουλίου 1945 με Βασιλικό Διάταγμα,³³ ενώ ο

²⁷ Αναγκαστικός Νόμος 208 «Περί ίδρύσεως Γ.Δ. Βορείου Ελλάδος», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 65Α (21.03.1945), σ. 223-224.

²⁸ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 46Α (06.03.1945), σ. 143.

²⁹ Ο Γραμματικάκης υπογράφει στα βιβλία μεταγραφών του *Υποθηκοφυλακείου Ξάνθης* ως *Υποθηκοφύλαξ* στις 7 Απριλίου 1932, ενώ μέχρι την προηγούμενη ημέρα υπέγραφε ως *Μεταγραφοφύλακας Ξάνθης* ο συμβολαιογράφος Ξάνθης Εμμανουήλ Σκούφος· βλ. εικόνα Νο 2 του Παραρτήματος.

³⁰ Προφορική μαρτυρία Ε.Ξ., Ε-08-06, Αρχείο Προφορικής Ιστορίας Ν. Θ. Κωνσταντινίδη.

³¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 180Α (06.08.1945), σ. 881.

³² Αναγκαστικός Νόμος 229 «Περί διατάξεων αφορωσών εις τους Δήμους και τας Κοινότητες», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 78Α (30.03.1945), σ. 285-287.

Πυγμαλίων Χρηστίδης, επανήλθε ως Δήμαρχος Ξάνθης, αφού ήταν ο τελευταίος αιρετός πριν από το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Το Δημοτικό Συμβούλιο διορίστηκε με την υπ. αρ. 55926/1945 Απόφαση του Υπουργού των Εσωτερικών, ενώ το πρώτο πρακτικό καταχωρημένο είναι η Απόφαση συνεδριάσεως του Δημοτικού Συμβουλίου της 19^{ης} Σεπτεμβρίου 1945.³⁴

Ως προς την ανάληψη των καθηκόντων του Δημάρχου από τον παλαίμαχο Χρηστίδη, οι απόψεις δίστανται:

α) Μαρμάρινη πλάκα στο Δημαρχείο της Ξάνθης με τους διατελέσαντες Δημάρχους προσδιορίζει τον Χρηστίδη στην περίοδο 1936-1945, υποκρινόμενη ότι ούτε Κατοχή ούτε Αυτοδιοίκηση έλαβαν ποτέ χώρα.³⁵

β) Ο ιστοριοδίφης Ξάνθης Θωμάς Εξάρχου κι ο Σταύρος Βλαχόπουλος, εκδότης της μακροβιότερης ξανθιώτικης εφημερίδας *Προοδευτική*, ορίζουν την πρώτη μεταπολεμική θητεία του Χρηστίδη κατά την περίοδο 1 Απριλίου 1945 και 16 Αυγούστου 1945.

Οι αλλαγές αυτές, όμως, δεν έμελλε να διαρκέσουν για πολύ, αφού ήδη η χώρα είχε μπει σε τροχιά ανωμαλίας. Οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές είχαν ορισθεί να γίνουν την 31^η Μαρτίου 1946. Η Αριστερά αποφάσισε να απόσχει των εκλογών. Παράλληλα, την ίδια ημέρα, ένα μεμονωμένο γεγονός, η επίθεση αντάρτικης ομάδος στον Σταθμό Χωροφυλακής Λιτόχωρου Πιερίας, σηματοδότησε την έναρξη εμφύλιου ένοπλου αγώνα. Ο Εμφύλιος Πόλεμος έληξε στις 30 Αυγούστου 1949 με τις φονικότερες επιχειρήσεις του σχεδίου «Πυρσός» στο Γράμμο και το Βίτσι. Λίγο αργότερα, στις 16 Οκτωβρίου 1949, ο ραδιοφωνικός σταθμός των Ελλήνων Κομμουνιστών κήρυξε την λήξη των ανοιχτών εχθροπραξιών. Στους νεκρούς του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της Κατοχής προστέθηκαν 50.000 νεκροί, 80.000 τραυματίες και 80.000 πρόσφυγες στις Ανατολικές χώρες, ενώ ανυπολόγιστες ήταν οι υλικές ζημιές. Επιπροσθέτως, η πολιτική ζωή μπήκε σε ένα κλίμα αντικομμουνιστικής υστερίας, πολιτικής βίας και τρομοκρατίας, που έμελλε να ταλανίζει την κοινωνία για τις επόμενες δεκαετίες.

Σε ένα τέτοιο κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, η κυβερνητική παράταξη έπρεπε να διασφαλίσει τη λειτουργία της με δικούς της ανθρώπους σε όλα τα επίπεδα. Με Βασιλικό Διάταγμα διορίστη Δημήτριος Ξάνθης ο *Κωνσταντίνος Παρασκευαΐδης, «εις αντικατάστασιν του Πυγμαλίωνος Χρηστίδη, απαλλαγέντος της υπηρεσίας ταύτης, ως ακατάλληλος»* όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά.³⁶ Ο Παρασκευαΐδης ήταν παντοπώλης και πατέρας του μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Χριστοδούλου. Πάντως η πρώτη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου που υπογράφει ο Παρασκευαΐδης φέρει ημερομηνία 30 Αυγούστου 1946.³⁷

6. Οι Δημοτικές εκλογές και οι Ελληνίδες

Ωστόσο, σε όλο το διάστημα του Εμφυλίου Πολέμου δεν έγινε καμία

³³ Βασιλικόν Διάταγμα της 11^{ης} Ιουλίου 1945, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 161Γ (16.07.1945), σ. 780.

³⁴ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίον Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1945*. ΑΒΕ:82/ΑΕΕ:06/ΣΑΕ:73/1945.

³⁵ Βλ. εικόνα Νο 5 του Παραρτήματος.

³⁶ Βασιλικόν Διάταγμα, *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 210Γ (05.08.1946), σ.1325 και Απόφασις Υπουργού των Εσωτερικών υπ' αρ. 62623/1946.

³⁷ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίον Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1946*. ΑΒΕ:82/ΑΕΕ:06/ΣΑΕ:73/1946.

εκλογική αναμέτρηση, οι πρώτες βουλευτικές εκλογές έγιναν στις 5 Μαρτίου 1950, παρ' όλο που ενδιάμεσα άλλαξαν συνολικά 12 κυβερνητικά σχήματα.³⁸ Αμέσως μετά, δρομολογήθηκαν προσπάθειες για αναδιάρθρωση του εκλογικού σώματος, με πρώτο μέλημα την ανασύνταξη των εκλογικών καταλόγων ανδρών και τη σύσταση εκλογικών καταλόγων γυναικών. Υπάρχει μία πληθώρα Αποφάσεων του Υπουργού των Εσωτερικών για το ζήτημα αυτό, οι τίτλοι των οποίων περιγράφουν την υπάρχουσα κατάσταση: αρ. 41844 «Περί συντμήσεως προθεσμιών τακτικής αναθεωρήσεως καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων γυναικών»,³⁹ αρ. 41483 «Περί παρατάσεως της προθεσμίας δια την αναθεώρησιν των καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων γυναικών»,⁴⁰ αρ. 41845 «Περί ορισμού προθεσμιών αναθεωρήσεως των εκλογικών καταλόγων ανδρών και καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων»,⁴¹ αρ. 51440 «Περί παρατάσεως της προθεσμίας εκτάκτου αναθεωρήσεως εκλογικών καταλόγων μέχρι 5 Ιουλίου»,⁴² αρ. 52710 «Περί παρατάσεως προθεσμίας τακτικής αναθεωρήσεως καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων γυναικών». ⁴³ Στην συνέχεια, έπρεπε να ρυθμισθεί το κυρίως ζήτημα, δηλαδή τα σχετικά περί των δημοτικών και κοινοτικών εκλογών. Έτσι, ψηφίσθηκε ο Νόμος 1454, ο οποίος μεταξύ άλλων, στο άρθρο 19, προέβλεπε ότι «μέχρι της εκλογής αναδείξεως δημοτικών αρχών τα καθήκοντα των δημάρχων ανατίθενται εις... Δικαστικούς υπηρετούντας εν τω νομώ...».⁴⁴

Ακολούθησε, λοιπόν, η υπ. αρ. 10536 Διαταγή της Γενικής Διοικήσεως Θράκης και η υπ. αρ. 61752/1950 Απόφαση του Υπουργού των Εσωτερικών, σύμφωνα με τις οποίες Δήμαρχος Ξάνθης τοποθετήθηκε ο Πρόεδρος Πρωτοδικών Ξάνθης *Ζαχαρίας Ζαχαρόπουλος*, ένας δικαστικός λειτουργός που υπηρέτησε στο Πρωτοδικείο Ξάνθης για πολλά χρόνια. Το τελευταίο πρακτικό που υπογράφεται από τον Παρασκευαΐδη είναι η Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ξάνθης στην συνεδρίαση της 11^{ης} Αυγούστου 1950.⁴⁵ Η τελετή παράδοσης κατά πάσα πιθανότητα έγινε την Δευτέρα 14 Αυγούστου 1950. Το πρώτο πρακτικό που υπογράφει ο Ζαχαρόπουλος είναι η Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ξάνθης της συνεδριάσεως της 25^{ης} Αυγούστου 1950.⁴⁶ Πρέπει δε να σημειωθεί ότι το όνομα αυτού του Δημάρχου Ξάνθης δεν αναφέρεται σε καμία επίσημη πηγή και για πολλά χρόνια είχε περιπέσει στην λήθη.

Σε όλο αυτό το διάστημα η καθημερινή ζωή των λαϊκών ανθρώπων συνεχίζονταν με φοβερές δυσκολίες, ενώ οι εικόνες που περιγράφει ο Τύπος είναι τραγικές: «*Η Ξάνθη μαστίζεται από κρίση παρόμοια του έτους 1928*».⁴⁷ Παράλληλα, η φτώχεια και

³⁸ Νικόλαος Θ. Κωνσταντινίδης - Εμμανουήλ Σ. Ξυλάς, *Ξάνθη 1946-1974. Όψεις των εκλογών και της καθημερινότητας...* ό.π., σ. 52.

³⁹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 80B (02.06.1950), σ. 513.

⁴⁰ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 80B (02.06.1950), σ. 513.

⁴¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 81B (05.06.1950), σ. 517.

⁴² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 100B (30.06.1950), σ. 623.

⁴³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 100B (30.06.1950), σ. 623-624.

⁴⁴ Νόμος 1454 «Περί της εκλογής των δημοτικών και κοινοτικών αρχών», *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 158A (19.07.1950), σ. 791-793.

⁴⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίων Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1950*. ABE:82/AEE:06/ΣΑΕ:73/1950.

⁴⁶ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίων Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1950*. ABE:82/AEE:06/ΣΑΕ:73/1950· βλ και εφημερίδα *Κομοτηνής Χρόνος*, φ 4 (19.08.1950).

⁴⁷ *Μακεδονία* φ. 12706 (05.05.1950), σ. 4.

η εξαθλίωση μάστιζαν τους αγρότες στην ξανθιώτικη ύπαιθρο: «Τι καταδίκη για τους ανθρώπους αυτούς που αποτελούν το θεμέλιο και το στήριγμα της οικονομίας μας, αλλά και τι παραστατική εικόνα της αθλιότητας που τους κυβερνάει;» αναρωτιέται σε επιτόπια ανταπόκριση ο Σταύρος Βλαχόπουλος, ιδιοκτήτης της πλέον μακροβιότερης ξανθιώτικης εφημερίδας *Προοδευτική*.⁴⁸

Η καθημερινή ζωή συνεχίζονταν με τις παραπάνω δυσκολίες και για τους δημόσιους λειτουργούς, οι οποίοι είχαν επιφορτισθεί το βάρος της διεκπεραίωσης όλων αυτών των καινοτομιών, αφού οι διεργασίες για τις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές συνεχίζονταν. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν το ζήτημα της ψήφου των γυναικών, οι οποίες για πρώτη φορά στην Ελλάδα θα εξέλεγαν και θα εξελέγοντο.

Παράλληλα, ο χρόνος έτρεχε και συνεχώς προέκυπτε η ανάγκη μετάθεσης της ημερομηνίας διεξαγωγής τους, ενώ η καθυστέρηση βάραινε πολιτικά την Κυβέρνηση.⁴⁹ Αρχικά είχε συζητηθεί για τις 2 Ιουλίου 1950, αλλά όπως αναφέρθηκε, ο Νόμος 1454 δημοσιεύθηκε στις 19 Ιουλίου 1950.⁵⁰ Ταυτόχρονα, εκκρεμούσε το ζήτημα των εκλογικών καταλόγων, γι' αυτό και ακολούθησε πληθώρα Αποφάσεων του Υπουργού των Εσωτερικών, οι τίτλοι των οποίων καταδεικνύουν τις εκκρεμότητες που έπρεπε να τακτοποιηθούν: αρ. 53351 «Περί παρατάσεως προθεσμίας εκτάκτου αναθεωρήσεως καταλόγων εκλογικών καταλόγων ανδρών και γυναικών και καταλόγων βιβλιαρίων ανδρών»,⁵¹ αρ. 54144 «Περί παρατάσεως της προθεσμίας αναθεωρήσεως των καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων γυναικών»,⁵² αρ. 58234 «Περί παρατάσεως της εγγραφής εις εκλογικούς καταλόγους ανδρών και γυναικών και τους καταλόγους εκλογικών βιβλιαρίων ανδρών»,⁵³ αρ. 58233 «Περί παρατάσεως της προθεσμίας δια την αναθεώρησιν των καταλόγων εκλογικών βιβλιαρίων γυναικών».⁵⁴ Τις Αποφάσεις αυτές συμπλήρωσαν και τα εξής Διατάγματα: «Περί ορισμού ημέρας ενεργείας εκλογών των δημοτικών και κοινοτικών αρχών»,⁵⁵ «Περί ορισμού ημέρας προς ενέργειαν εκλογών και δημοτικών αρχών, της 26 Νοεμβρίου 1950»,⁵⁶ «Περί ορισμού ημέρας ενεργείας εκλογών των δημοτικών και κοινοτικών αρχών».⁵⁷

Τελικά, όλος αυτός ο λαβύρινθος διατυπώσεων και γραφειοκρατικών προβλημάτων, παρά τα περιορισμένα λογιστικά, καταγραφικά και καταλογογραφικά μέσα που διέθεταν την εποχή εκείνη (μέσα τα οποία στο σημερινό άνθρωπο της ηλεκτρονικής και μηχανοργανωμένης εποχής φαντάζουν εξωπραγματικά), ξεπεράσθηκαν κι οι εκλογές για δημοτικούς και κοινοτικούς αντιπροσώπους έγιναν στις 15 Απριλίου 1951.

Για πρώτη φορά ψήφισαν γυναίκες, ενώ σε έγγραφα και τον τύπο της εποχής

⁴⁸ Σταύρος Βλαχόπουλος, «Μία σύντομη ματιά στον Ξανθιώτικο Κάμπο. Του περιοδεύοντος Διευθυντού μας». *Προοδευτική* φ. 804 (06.04.1952), σ.4.

⁴⁹ Χαρακτηριστική είναι η γελοιογραφία από την *Μακεδονία* (25.10.1950), σ. 1, όπου ο Τσαλδάρης φέρεται να λέει για το ζήτημα των δημοτικών εκλογών: «το αργόν ... και χάριν έχει!» Βλ. Εικόνα Νο 1 του Παραρτήματος.

⁵⁰ Ενδεικτικά αναφέρεται τίτλος στην *Μακεδονία*: «Τα νομοσχέδια περί εμμέσου εκλογής δημάρχων και αποκεντρώσεως θα κατατεθούν την Δευτέρα», (12.05.1950), σ. 4.

⁵¹ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 118B (28.07.1950), σ. 751-752.

⁵² *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 118B (28.07.1950), σ. 752.

⁵³ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 123B (04.08.1950), σ. 785.

⁵⁴ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 125B (05.08.1950), σ. 805.

⁵⁵ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 185B (23.08.1950), σ. 1086.

⁵⁶ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 212A (25.09.1950), σ. 1201.

⁵⁷ *Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τ. 262A (09.11.1950), σ. 1529.

αναδιφώνται τα ονόματα τριών γυναικών υποψηφίων Δημοτικών Συμβούλων:

α) Η *Σοφία Μωραΐτου* στον Δημοκρατικό Προοδευτικό Συνδυασμό του Γαβριήλ Λαδά.

β) Η *Ευφημία Κυριαζοπούλου* στο Συνδυασμό Έργα Ξάνθης του Χρήστου Κοψιδά.

γ) Η *Χαρίκλεια Παπαδιά-Καζαντζίδου* στο Συνδυασμό του Πυγμαλίωνα Χρηστίδη.

Δήμαρχος εξελέγη ο Χρηστίδης, αφού πλειοψήφισε ο συνδυασμός του, ενώ από τις τρεις κυρίες υποψήφιες εξελέγη μόνον η Μωραΐτου. Έτσι, κατέκτησε το προνόμιο να είναι από τις πρώτες γυναίκες πανελλαδικά, που εκλέχθηκε Δημοτική Σύμβουλος. Κατά την πρώτη συνεδρίαση, στις 6 Ιουνίου 1951, το Δημοτικό Συμβούλιο εξέλεξε ως Πρόεδρο του τον Χρήστο Κοψιδά, Αντιπρόεδρο τον Κλέωνα Πιαλόγλου (μετέπειτα βουλευτή και Υφυπουργό Εμπορίου) και «*Γραμματέα την δημοτικόν σύμβουλον δεσποινίδα Σοφίαν Μωραΐτου δια ψήφων 22*». Πρέπει να σημειωθεί, ότι η Μωραΐτου υπήρξε η πρώτη γυναίκα μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Ξάνθης (διορίστηκε στις 16 Ιουνίου 1949), ενώ προηγουμένως είχε διατελέσει γραμματέας του Πρωθυπουργού Νικολάου Πλαστήρα, δεδομένου ότι ήταν ανενιά του.⁵⁸

7. Λησμονημένοι και παραγκωνισμένοι άρχοντες της Ξάνθης

Η παραγμένη και «πέτρινη» αυτή περίοδος της τοπικής ιστορίας είναι φυσικό στην συλλογική μνήμη να έχει «αποθηθεί σε μια απόμερη άκρη». Επιπροσθέτως, οι πολιτικές σκοπιμότητες που ακολούθησαν επέτειναν αυτήν την «επιλεκτική λήθη» για ορισμένες καταστάσεις. Γι' αυτούς τους λόγους, για πολλά χρόνια αγνοήθηκαν σοβαρά πρόσωπα με σημαντική συνεισφορά στην τοπική κοινωνία.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην μαρμάρινη πλάκα που βρίσκεται στο Δημαρχείο Ξάνθης (πηγή ευκολοπρόσιτη και συνάμα επίσημη), πουθενά δεν αναφέρεται το όνομα του Θεόφιλου Παπαδόπουλου ή του Ζαχαρία Ζαχαρόπουλου.⁵⁹ Ίσως, επειδή ο μεν πρώτος ήταν πνευματικό τέκνο της Αριστεράς και υπέστη διώξεις στα μετεμφυλιακά χρόνια, ο δε δεύτερος θεωρήθηκε «υπηρεσιακός» δήμαρχος. Με βάση, λοιπόν, το παραπάνω τεκμήριο οι Δήμαρχοι Ξάνθης για την περίοδο αναφοράς φέρονται να είναι αυτοί που αναφέρονται στον Πίνακα 1α.

Πίνακας αρ. 1α				
Δήμαρχοι Ξάνθης 1944-1955				
α/α	Όνομα	Από	Έως	Τρόπος
1	Πυγμαλίων Χρηστίδης	1936	1945	-
2	Κωνσταντίνος Παρασκευαΐδης	1946	1950	-
3	Πυγμαλίων Χρηστίδης	1951	1955	-

Όμως, η παρούσα έρευνα διαμόρφωσε τον κατάλογο κατά τον τρόπο που φαίνεται στον Πίνακα 1β.

Πίνακας αρ. 1β				
Δήμαρχοι Ξάνθης 1944-1952				
α/α	Όνομα	Από	Έως	Τρόπος

⁵⁸ Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης, *Βιβλίον Αποφάσεων Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ξάνθης έτους 1951, 1952*. ΑΒΕ:82/ΑΕΕ:06/ΣΑΕ:73/1951, 1952· Εφημερίδα Ξάνθης *Προοδευτική*, φ. 757 (18.04.1951)· Προφορική μαρτυρία Σ.Μ-Δ., Ε-16-01, Αρχείο Προφορικής Ιστορίας Ν. Θ. Κωνσταντινίδη.

⁵⁹ Βλ. εικόνα Νο 5 του Παραρτήματος.

1	Θεόφιλος Παπαδόπουλος	12.09.1944	7.03.1945	Εκλεγμένος
2	Πυγμαλίων Χρηστίδης	1.04.1945	5.08.1946	Αποκαθλωμένος
3	Κωνσταντίνος Παρασκευαΐδης	5.08.1946	14.08.1950	Διορισμένος
4	Ζαχαρίας Ζαχαρόπουλος	14.08.1950	15.03.1951	Διορισμένος
5	Πυγμαλίων Χρηστίδης	15.03.1951	1955	Εκλεγμένος

Κατά ανάλογο τρόπο η μαρμάρινη πλάκα στην Νομαρχία Ξάνθης αγνοεί τους πρώτους δύο Νομάρχες, τον Νικόλαο Γραμματικάκη και τον Σταμάτιο Σταματίου.⁶⁰ Σύμφωνα, λοιπόν, με το επίσημο αυτό τεκμήριο, οι Νομάρχες Ξάνθης φέρεται να υπήρξαν αυτοί που φαίνονται στον Πίνακα 2α.

Πίνακας αρ. 2α Νομάρχες Ξάνθης 1944-1953				
α/α	Όνομα	Από	Έως	Τρόπος
1	Εξάρχου Ιωάννης	14.01.1946	09.04.1946	Διορισμένος
2	Παπαγεωργίου Απόστολος	08.05.1946	18.10.1946	Διορισμένος
3	Γεωργιάδης Γεώργιος	25.10.1946	14.03.1949	Διορισμένος
4	Γεωργιάδης Γεώργιος	01.09.1949	22.09.1949	Διορισμένος
5	Σιμόπουλος Ιωάννης	22.09.1949	09.02.1950	Διορισμένος
6	Μπλερης Κωνσταντίνος	15.02.1950	13.02.1951	Διορισμένος
7	Γιαννουλέας Παναγιώτης	13.02.1951	11.03.1953	Διορισμένος

Όμως, η παρούσα έρευνα έδειξε ότι ο κατάλογος αυτός συμπληρώνεται κατά τον τρόπο που φαίνεται στον Πίνακα 2β.

Πίνακας αρ. 2 Νομάρχες Ξάνθης 1944-1953				
α/α	Όνομα	Από	Έως	Τρόπος
1	Νικόλαος Γραμματικάκης	7.03.1945	6.08.1945	Διορισμένος
2	Σταμάτιος Σταματίου	6.08.1945	14.01.1946	Διορισμένος
3	Εξάρχου Ιωάννης	14.01.1946	09.04.1946	Διορισμένος
4	Παπαγεωργίου Απόστολος	08.05.1946	18.10.1946	Διορισμένος
5	Γεωργιάδης Γεώργιος	25.10.1946	14.03.1949	Διορισμένος
6	Γεωργιάδης Γεώργιος	01.09.1949	22.09.1949	Διορισμένος
7	Σιμόπουλος Ιωάννης	22.09.1949	09.02.1950	Διορισμένος
8	Μπλερης Κωνσταντίνος	15.02.1950	13.02.1951	Διορισμένος
9	Γιαννουλέας Παναγιώτης	13.02.1951	11.03.1953	Διορισμένος

8. Συμπεράσματα

Μέσα από την ροή της καθημερινότητας, την αλλαγή των προσώπων από τα αξιώματα, την αλληλουχία των γεγονότων και των καταστάσεων, αλλά και μέσα από αυτόν όλον τον κυκεώνα νομικών και διοικητικών διαδικασιών σκιαγραφείται η παραγμένη πορεία της κοινωνίας στην Ξάνθη της περιόδου 1944-1951. Σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναδιάρθρωση του εκλογικού σώματος, καθώς, μαζί με την ανασυγκρότηση των εκλογικών καταλόγων, εισέρχονται δυναμικά και μαζικά οι

⁶⁰ Βλ. εικόνα Νο 4 του Παραρτήματος.

γυναίκες στο πεδίο της πολιτικής. Παράλληλα, αναδιφώνται και αναδεικνύονται μορφές της τοπικής διοίκησης που έχουν ξεχασθεί από τις επίσημες πηγές των τοπικών αρχών: Ο λαϊκός Δήμαρχος Ξάνθης *Θεόφιλος Παπαδόπουλος* (μια χαρισματική προσωπικότητα), ο λαϊκός Έπαρχος *Μιχαήλ Παπαπέτρου* (ένας τίμιος αγωνιστής της Αριστεράς), ο διορισμένος Δήμαρχος Ξάνθης *Ζαχαρίας Ζαχαρόπουλος* (ένας σοβαρός δικαστικός λειτουργός), οι πρώτοι κατά σειρά Νομάρχες *Νικόλαος Γραμματικάκης* (σημαντική προσωπικότητα της τοπικής κοινωνίας) και *Σταμάτιος Σταματίου* (αγνώστων των λοιπών στοιχείων), αλλά και οι τρεις πρώτες γυναικείες μορφές που πολιτεύτηκαν στην περιοχή της Ξάνθης, η *Σοφία Μωραΐτου* (η πρώτη γυναίκα δικηγόρος της Ξάνθης), η *Ευφημία Κυριαζοπούλου* και η *Χαρίκλεια Παπαδιά-Καζαντζίδου*.

9. Βιβλιογραφία

9.1. Κλασικές Πηγές

Θουκυδίδου *Ιστορίες*.

9.2. Γραπτές Πηγές

Εφημερίς της Κυβερνήσεως (τεύχη Α, Β και Γ) διαφόρων ημερομηνιών.

Τοπικός και πανελλαδικός τύπος (*Προοδευτική, Χρόνος, Μακεδονία, Το Φως*).

Αρχαιακό υλικό από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχεία Ν. Ξάνθης.

Αρχαιακό υλικό από τα Κρατικά Αρχεία της Βουλγαρίας - Αρχεία Στάρα Ζαγκόρας. (Стара Загора Държавен Архив).

Τόμοι Μεταγραφών του Υποθηκοφυλακείου Ξάνθης.

Αρχαιακό υλικό και φωτογραφίες από ιδιωτικά αρχεία και συλλογές.

9.3. Προφορικές Πηγές

Χρησιμοποιήθηκαν προφορικές μαρτυρίες οι οποίες έχουν καταχωρηθεί στο Αρχείο Προφορικής Ιστορίας Νικολάου Θ. Κωνσταντινίδη υπό την γενική καταχώρηση E-08 και E-16.

9.4. Ελληνική και μεταφρασμένη βιβλιογραφία

Γιώργος Αποστολίδης, *Προσωπικές αναμνήσεις από τον εικοστό αιώνα*. Β' έκδοση. Ξάνθη: 2010.

Δήμος Κ. Βογιατζόπουλος, *Η Ξάνθη πριν και μετά τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο*. Ξάνθη: εκδ. Σπανίδη 2008.

Θωμάς Π. Εξάρχου, *Ξάνθη ματιά στο χτες της πόλης μέσα από φωτογραφίες*. Ξάνθη: εκδ. Π.Α.ΚΕ.ΘΡΑ. 1997.

Θωμάς Π. Εξάρχου, *Ξάνθη 1941-1944 Όμηροι Βουλγαρίας*. Ξάνθη: ΠΑΚΕΘΡΑ, Σεπτέμβριος 2002.

Θωμάς Π. Εξάρχου, *Θεόφιλος Παπαδόπουλος*. Ξάνθη: 2013.

Στέφανος Ιωαννίδης, *Ξάνθη 1870-1940 Εικόνες και μαρτυρίες από την ιστορία της*. Τόμος 1^{ος}. Ξάνθη: εκδ. Χ. Καμπουρίδης, 1982.

Νικόλαος Θ. Κωνσταντινίδης, *Ο καπνός στην περιοχή της Ξάνθης (1950-1974). Σύγχρονη λαογραφική θεώρηση*. Κομοτηνή: Διδακτορική Διατριβή στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Τμήμα Γλωσσών, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξεινίων Χωρών, 2013.

Νικόλαος Θ. Κωνσταντινίδης - Εμμανουήλ Σ. Ξυλάς, *Ξάνθη 1946-1974. Όψεις των εκλογών και της καθημερινότητας*. Ξάνθη: 2015.

9.5. Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

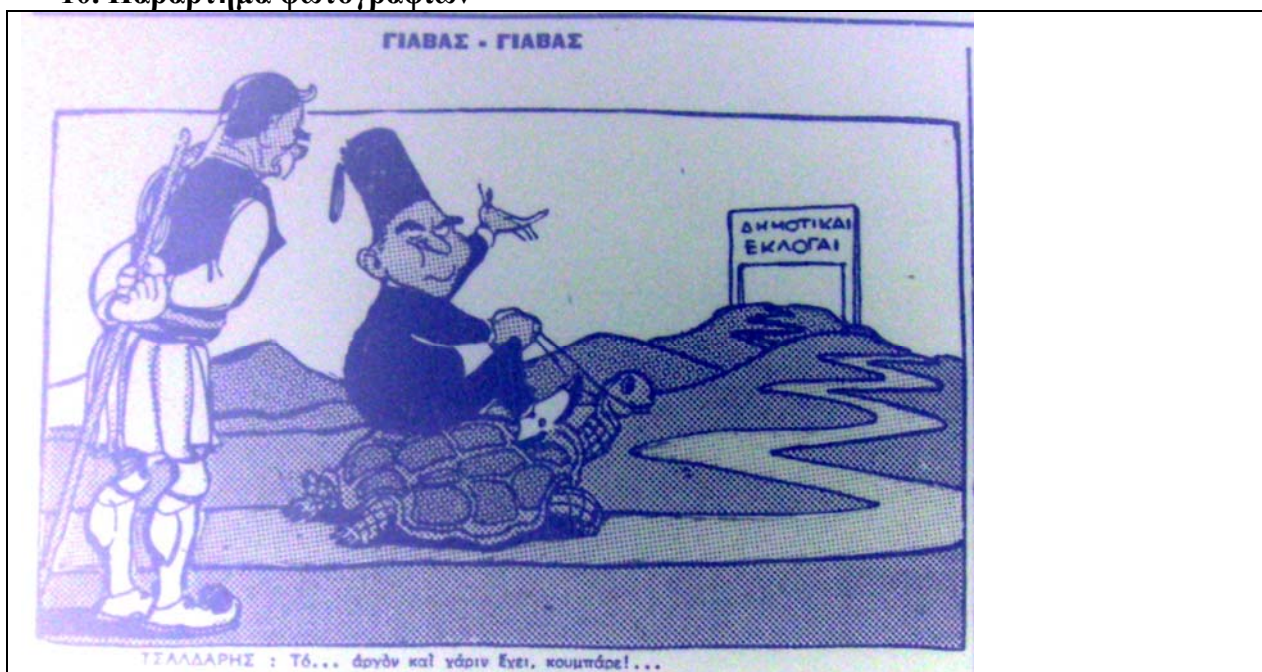
Димитър Нончев, *България и беломорието (октомври 1940-9 септември 1944г.) Военнополитически аспекти*. София, 1993 год.

Willy Theiler, *Poseidonios Die Fragmente - II Erlaeuterungen*. Berlin - New York: Walter de Guyter, 1982.

9.6. Αρθρογραφία από το διαδίκτυο

«Ronald Scobie», http://en.wikipedia.org/wiki/Ronald_Scobie (28.01.2015, 19.11).

10. Παράρτημα φωτογραφιών

Εικόνα Νο 1. Από το πρωτοσέλιδο της *Μακεδονίας* (25.11.1950).

Εικόνα Νο 2.
Ο Νικόλαος Γραμματικάκης.
Συλλογή Ε. Ξυλά.

ΔΙΟΡΙΣΜΕΝΟΙ			
ΕΞΑΡΧΟΥ	ΙΩΑΝΝΗΣ	14-01-1946	03-04-1946
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	08-05-1946	18-10-1946
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	26-10-1946	14-03-1949
ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	01-09-1949	22-09-1949
ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ	22-09-1949	09-02-1950
ΜΠΛΕΡΗΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	15-02-1950	13-02-1951
ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗΣ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	13-02-1951	11-03-1953
ΝΙΚΟΛΑΟΥ	ΣΤΕΦΑΝΟΣ	11-03-1953	22-01-1956
ΜΠΛΕΡΗΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	15-02-1958	01-07-1959
ΤΣΙΡΩΝΗΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ	02-07-1959	25-02-1960
ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	26-02-1960	02-08-1962
ΜΕΝΕΓΑΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	02-08-1962	26-11-1962
ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ	ΣΩΤΗΡΙΟΣ	26-11-1962	03-06-1964
ΔΕΔΟΣ	ΧΑΡΙΛΑΟΣ	10-06-1964	21-10-1966
ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	ΙΣΙΔΩΡΟΣ	31-10-1966	14-04-1967
ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	06-06-1967	28-11-1968
ΚΡΟΝΤΗΡΗΣ	ΧΡΗΣΤΟΣ	17-03-1969	12-02-1971
ΚΥΡΙΑΚΑΚΟΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	12-02-1971	11-11-1972
ΓΑΚΗΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	11-11-1972	03-08-1974
ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	05-09-1974	09-01-1975
ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	29-01-1975	24-11-1978
ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΙΔΗΣ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	24-11-1979	03-03-1982
ΝΤΟΝΑΣ	ΦΑΝΗΣ	31-03-1982	24-09-1985
ΜΠΕΡΕΤΑΣ	ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ	24-09-1985	23-06-1987
ΓΚΑΓΚΑΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	24-06-1987	21-02-1989
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	ΠΑΥΛΟΣ	21-02-1989	19-07-1989
ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	28-08-1989	14-05-1990
ΚΑΠΑΝΤΖΟΓΛΟΥ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	14-05-1990	18-05-1993
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	18-05-1993	08-11-1993
ΖΟΥΡΝΑΤΖΗΣ	ΛΑΖΑΡΟΣ	09-11-1993	04-02-1995

Εικόνα Νο 3.
Η Σοφία Μωραΐτου.
Συλλογή Σ. Μωραΐτου-Δελούκα.

ΔΗΜΑΡΧΟΙ ΞΑΝΘΗΣ	
ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΜΠΡΟΚΟΜΗΣ	1919 - 1920
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΚΑΛΗΣ	1924
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΛΑΘΗΣ	1925
ΕΥΡΗΠΗΣ ΧΑΪΡΤΖΟΓΛΟΥ	1.26 - 1934
ΠΥΡΡΑΙΩΝ ΧΡΗΣΤΙΑΝΗΣ	1934 - 1935
ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΙΔΑΣ	1935
ΠΥΡΡΑΙΩΝ ΧΡΗΣΤΙΑΝΗΣ	1936 - 1945
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΤΑΝΗΣ	1946 - 1950
ΠΥΡΡΑΙΩΝ ΧΡΗΣΤΙΑΝΗΣ	1951 - 1955
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΑΜΑΛΙΑΔΗΣ	1956 - 1959
ΓΑΒΡΙΗΛ ΑΝΔΡΑΣ	1959 - 1964
ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΡΑΧΟΠΟΥΛΟΣ	1964 - 1967
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΕΚΙΟΣ	1967 - 1970
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΠΟΡΤΣΑΣ	1970 - 1973
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΡΡΑΚΟΣ	1973 - 1974
ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	1974 - 1975
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΑΥΛΑΚΑΝΗΣ	1975 - 1978
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΙΕΝΗΣ	1979 - 1990
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΡΑΜΟΥΝΗΣ	1991 - 1999
ΜΙΧΑΗΛ ΣΥΛΛΑΜΑΚΗΣ	1999

Εικόνα Νο 4.
Η μαρμάρινη επιγραφή με τους
διατελέσαντες Νομάρχες Ξάνθης.

Εικόνα Νο 5.
Η μαρμάρινη επιγραφή με τους διατελέσαντες
Δημάρχους Ξάνθης.